

GÜNDELİK HAYAT BAĞLAMINDA LEVANTEN KİMLİĞİNİN SUNUMU¹

PRESENTATION OF LEVANTIN IDENTITY IN THE CONTEXT OF EVERYDAY LIFE

Adviye İkbal BAYDAR²

Cevdet YILMAZ³

Özet

Levantenler, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Fransa, Hollanda, İtalya, İngiltere, Almanya ve Avusturya-Macaristan gibi Avrupa ülkelerinden gelerek Osmanlı Devleti'nin liman kentlerine yerleşmişler, kendi batılı yaşam tarzlarını getirmişler, bu topraklarda zenginleşmişler, yerel halkı etkilemişler ve yerel halktan da etkilenmişlerdir. Uzun süre Levanten, Rum, Ermeni ya da yabancı Hristiyanlarla evlenmişler; Müslümanlarla ilişkilerini minimumda tutmaya çalışmışlardır. Ancak günümüzde Müslüman evliliklerin çok yoğun olduğu görülmektedir. Bu çalışmada gündelik hayat pratikleri bağlamında İzmir Levantenlerinin kimlik oluşum süreçleri ve kimlik sunumları fenomenolojik yaklaşım ve sembolik etkileşimci kuram çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemi kapsamında İzmir'de ve İzmir dışında yaşayan 15 Levanten ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. 15 katılımcıya ait ham veriler; S. Thompson'ın "Halk Edebiyatı Motif İndeksi: Masallar, Türküler, Mitler, Hayvan Masalları, Orta Çağ Aşk Hikâyeleri, Kıssalar, Kısa ve Komik Orta Çağ Masalları, Fıkralar ve Yöresel Efsanelerdeki Anlatı Ögelerinin Sınıflandırması" adlı eseri temel alınarak belirlenen motif kodlamalar bağlamında analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucu, Levantenlerin kimliklerini İzmir'deki kadim tarihsel geçmişleri üzerinden Avrupalı, modern, Hristiyan, melez kimlikler ve çok dilli olarak kurguladıklarını ortaya koymuştur. Doğuya ait Müslüman ve Hristiyan kültürel unsurları kültürlerine entegre ederek zaman içerisinde Levanten kimliğini yansıtan ortak bir kültür oluşturdukları saptanmıştır. Özellikle önceleri Rum kültüründen çok etkilendikleri ancak günümüzde Rum etkisinin yerini Müslüman Türk etkisinin aldığı tespit edilmiştir. İzmir Levantenlerinin sayısının az kalması diğer gruplarla özellikle Müslümanlarla etkileşimi hızlandıran bir unsur olmuştur. Kimliklerini toplumsal ilişkilerindeki değişimler çerçevesinde tekrar tekrar kurguladıkları görülmüştür. Bu bağlamda eğitimden yaşanan yerlere, toplumsal ilişkilerden, evde konuşulan dillere kadar birçok alanda gündelik yaşamlarında değişimler olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gündelik Hayat, Levantenler, Kültürel Kimlik, İzmir

¹ Bu makale Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı bünyesinde tamamlanan "Gündelik yaşamda kültürel kimlik: İzmir levantenleri örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Öğr. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, E-Mail: adviyebaydar@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4595-7717

³ Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, E-posta: cevdetyilmaz@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9433-6709

Abstract

Levantines came from European countries as France, Netherlands, Italy, England, Germany and Austria-Hungary during the Ottoman Empire. They settled in the port cities of the Ottoman Empire, brought their own western lifestyles, became rich in these lands, influenced the local people and were also influenced by the local people. Because they tried to keep their relations with Muslims to a minimum, they were married to Levantine, Greek, Armenian or foreign Christians for a long time. But at the present time marriages with Muslims are very intense. In this study, identity construction processes and identity presentations of Izmir Levantines in the context of daily life practices were analyzed within the framework of phenomenological approach and symbolic interactionism theory. For this purpose, in-depth interviews were conducted with 15 Levantines living in or outside of Izmir within the scope of qualitative research method. The motif determined on the S. Thompson's work called Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements In Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legend was analyzed in the context of coding. The result of the research revealed that the Levantines constructed their identities as European, modern, Christian, mixed race identities and multilingual based on their ancient historical past in İzmir. It has been determined that by integrating the cultural elements of the East into their culture, they have formed a common culture that reflects the Levantine identity. It has been indicated that Levantines of İzmir were especially influenced by the Greek culture in the past, but nowadays the Greek influence has been replaced by the Muslim Turkish influence. The low number of Izmir Levantines has been a factor that accelerated the interaction with other groups, especially Muslims. It has been seen that they reconstruct their identities within the framework of the changes in their social relations. In this context, Levantines are changing in daily lives in many areas from education to places of residence, from social relations to languages spoken at home.

Keywords: Daily Life, Levantines, Cultural Identity, İzmir

GİRİŞ

Yüzyıllardır İzmir’de yaşayan Levantenler; uzun yıllar kilise etrafında birbirlerine yakın oturmuşlar, kendi içlerinde sosyalleşmişler, uzun süre kendi cemaatlerinden kişilerle, Hristiyan azınlıkla ya da Hristiyan yabancılarla evlenmişler, denizcilik, ticaret gibi Levantenlik ile özdeşleşen meslekleri icra etmişler ve yabancı okullarda eğitim almışlardır. Zaman içerisinde kendi ortak kültürlerini oluşturmuşlardır. Bu kültür içinde köken ülkelerin, Rumların ve Türklerin kültürel unsurları da bulunmaktadır. Levantenlerin, İzmir kentinin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatında önemli etkileri olmuştur. Osmanlı döneminde İzmir kentinin ekonomik bağlamda canlanmasında Levantenler önemli bir rol üstlenmişlerdir. Levantenler; Müslüman halk ile ilişkilerini minimum düzeyde tutarak, kendi içlerinde sosyalleşmişler ve kimliklerini korumayı başarmışlardır. Günümüzde her ne kadar sayıları çok azalmış olsa da Levanten aileler İzmir’de yaşamaya devam etmektedir. İzmir’de yaşayan Levanten sayısı tam olarak bilinmemektedir. İzmir Levantenlerinin sayısının 800 ila 1000 kişi arasında olduğu tahmin edilmektedir. Son on yıllar içerisinde sayılarının azalması, nüfusun çoğunun yaşlılardan oluşması, ulaşım ve sosyal medya gibi teknolojik gelişmeler, İzmir içinde dağınık oturulması, sahip olunan çocuk sayısının azalması önceki kuşaklara oranla Müslüman Türklerle daha çok iletişime geçilmesine ve kimliklerinde dönüşümlere sebebiyet vermiştir. Bu çalışma gündelik hayat kavramından yola çıkarak Levanten kimliğinin oluşumu, sunumu, dönüşümü ve dönüşümü tetikleyen etmenleri tartışmayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu çalışmada Levantenlerin gündelik hayatta uyguladıkları stratejiler, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm yolları incelenmiştir. İlk bölümde gündelik hayata ilişkin kuramsal yaklaşımlar açıklanmaktadır. Bu bağlamda fenomenolojik yaklaşım, etnometodolojik yaklaşım, sembolik etkileşimci yaklaşım, dramaturji kuramı, yapılaşma kuramı, sosyal inşa teorisi, eleştirel inceleme alanı olarak gündelik hayat, habitus, sıradan insanın eylem ve üretme tarzları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Levanten kavramının tanımı ve tarihsel çerçevesi incelendikten sonra üçüncü bölümde araştırma tasarımı başlığı altında araştırmanın amacı ve kapsamı sunulduktan sonra örneklem seçimi ve veri toplama, yöntem ve bulgular tartışılmıştır. Günümüzde Levantenlerin sayılarının az kalmasından dolayı Müslüman Türklerle benzer yanlarının çoğaldığı gözlenmiştir.

1. GÜNDELİK HAYATA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Gündelik hayat kavramı birçok bilim dalının incelediği bir kavram olmasından dolayı farklı alanların düşünürleri tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Gündelik hayat kuramları; fenomenolojik yaklaşım, etnometolojik yaklaşım, sembolik etkileşimci yaklaşım,

Dramaturji kuramı, yapılaşma kuramı, sosyal inşa teorisi, eleştirel inceleme alanı olarak gündelik hayat, habitus ve tekilin pratik bilimi olarak sıralanabilir. Araştırmada fenomenolojik yaklaşım ve sembolik etkileşimci kuramdan yararlanılmıştır.

1.1. Fenomenolojik Yaklaşım: Alfred Schütz

Hem bir öğreti hem de bir yöntem olarak birçok bilim dalında kullanılan fenomenoloji, duyguların ve olayların ötesinde fenomen ve olguların özlerini kavrama çabasıdır (Aydoğdu, 2018, s. 1291). Fenomenoloji felsefesi, bu dünyanın anlamının bilimsel bir tavır ile açıklanabileceği iddiasını taşır (Schütz, 1998, s. 143). Fenomenolojinin temel varsayımı “sadece deneyimlerimizle yaşadıklarımızı bilebileceğimiz” düşüncesidir (Dedeoğlu, 2002, s. 86). Fenomenolojinin kurucusu Edmund Husserl’e göre, insan zihni rastlantısal öğelerle ve/veya olumsala ilişkin inançlarla doludur. Özlere ulaşabilmek başka bir deyişle saf bilinçte kalanları araştırabilmek için olumsal olanla ilgili bu inançları paranteze almak gerekmektedir (Cevizci, 1999, s. 343). Schütz, Husserl’in fikirlerini, Weber’ın fikirlerinden de etkilenecek şekilde gündelik hayat bağlamında geliştirerek sosyolojiye kazandırmıştır (Schütz, 1970, s. 8). Fenomenolojik sosyoloji, toplumsal kategorilerin toplumun üyeleri arasında nasıl paylaşıldığını ve bireyler için taşıdığı anlamları araştırır. Bu bağlamda Schütz’a göre; insanı, başkalarıyla kurduğu toplumsal ilişkiler ile kavramak gerekmektedir (Aydoğdu, 2018: 1304). Schütz (1998, s. 154-155), toplumsal ilişkilerin açıklamasını şu şekilde vermektedir: birey, anlamlar bütününe; dünyayı bütün doğal nesnelereyle, canlı varlıklarıyla, aletleriyle, simgeleriyle, sanat eserleriyle birlikte kendisine göre anlamlı bir biçim oluşturarak ulaşır ve ortaya koyduğu eylemleri başkalarının onları anlamlı bir biçimde yorumlayacağını umarak oluşturur.

1.2. Etnometodolojik Yaklaşım: Harold Garfinkel

Etnometodolojide, “insanlar, sosyal olarak kabul edilebilir şekilde davranabilmek için günlük faaliyetlerine nasıl anlam vermektedir?” sorusu araştırılır (Dedeoğlu, 2002, s. 85). Giddens (2014, s. 251), etnometolojinin sadece betimlemek iddiasını taşımasından dolayı doğalcı olarak yorumlanabileceğini vurgular. Etnometolojinin temelleri Amerikalı sosyolog Harold Garfinkel tarafından atılmış ve geliştirilmiştir (Gordon Marshall Sosyoloji Sözlüğü, 2005, s. 216-217). Garfinkel’in çalışmalarında, etnometodolojinin temel kavramları olan dizinsellik/anlamın bağlama gönderimliliği (indexical expression), düşünömsellik (reflexivity) ve açıklanabilirlik (analyzability of actions in context) kavramları önemli bir yer tutar (Ataseven ve Araboğlu, 2015, s. 81). Garfinkel, kişilerin yaşadıkları toplumda aktif olarak

sahip oldukları bilgi birikimi sayesinde eylemlerine yön verdikleri düşüncesinden hareketle bireylerin gündelik yaşantılarını anlamlandırabilmek için durumlara birer problem olarak bakılması gerektiğini savunur. Bu bağlamda ona göre öznelerin aktif eylemlerinin en önemli dayanağı sağduyusal bilgidir. Bu bilgi ile toplumun üyeleri yapının veya sosyal sistemin taşıyıcısı pasif varlıklar yerine kendi varlığına ve dünyaya dair bilgisi, birikimi ve görüşü olan aktörler haline gelir (Güçlü ve Çakır, 2020, s. 110-113).

1.3. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım

Sembolik etkileşimci yaklaşımda “insanlar arası karşılıklı etkileşimde hangi semboller ve anlamlar oluşmaktadır” sorusuna yanıt aranmaktadır (Dedeoğlu, 2002, s. 85). Chicago ekolüne mensup George Herbert Mead’ın öğretileri temel alınarak geliştirilen sembolik etkileşimci kurama göre, toplumsal etkileşimin temelinde insanlar arasındaki toplumsal ilişkinin ve davranış biçimlerinin semboller aracılığıyla sağlanması bulunmaktadır. Bu bağlamda bireysel ilişkiler sonucunda doğan benlik sunumu önem kazanmaktadır çünkü bu kurama göre bireyin davranışını şekillendirecek unsur, davranışını sergilemeden önce bu davranışın toplumsal izdüşümde nasıl bir tepkiyle karşılaşacağına yönelik tahmini olmaktadır (Ritzer, 2011, s. 363-364). Dolayısıyla kuram gündelik yaşamda bireylerin sembolik (jest, mimik, taklit vb.) davranışlarına odaklanmaktadır (Doğan ve Oral, 2020, s. 41).

1.4. Erving Goffman: Dramaturji Kuramı

Dramaturjik teoride; toplumsal yapıyı açıklamaya çalışırken benlik, yüz yüze etkileşim, aktör, performans, rutin, takım, ön bölge, arka bölge, düzenleme, oyuncunun kişisel ufku, görünüm ve biçim kavramları öne çıkmaktadır (Koç, 2017, s. 266). Goffman’a (2017, s. 15) göre; birey, kişilerle yüz yüze ya da dolaylı olarak iletişim kurmasını gerektiren karşılaşmalar dünyasında yaşar. Bu karşılaşmalar sırasında bazen rol yapar. Bu rolü, içinde bulunduğu durumla ilgili kendi görüşü ve karşılaşılan kişilerin onu nasıl değerlendirdiklerine yönelik sözlü ya da sözsüz tavırları biçimlendirir. Rol kavramı, rol teorisi diye adlandırılan bir kavramsal çerçevenin gelişmesine temel oluşturmuştur. Buna göre statü, birtakım konum sistemleri veya örüntüleri içerisindeki bir noktayı ifade ederken; rol ise, kişinin bulunduğu konumla ilgili normatif taleplerle yönlendirilen gerçekleştirdiği faaliyetleri anlatmaktadır (Goffman, 2018b, s. 90). Bu bağlamda Goffman; bireylerin aynı aktörler gibi alkış almak amacıyla çevresindeki kişiler üzerinde iyi izlenimler bırakmak istediklerini bu doğrultuda da çeşitli roller sergilediklerini ve aldıkları geribildirimler neticesinde de arzu edilen bir kimlik oluşturmaya çalıştıklarını öne sürmüştür (Biçer, 2014, s. 68-69).

1.5. Anthony Giddens: Yapılaşma Kuramı

Giddens'a göre yapı ve fail kavramları birbirini tamamlayan kavramlardır. Yapı, bireylerin yenilenen eylemlerinin sosyal yapıyı değiştirmesine ve yeniden üretmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda kuramın merkezinde zaman-uzam çerçevesinde düzenlenmiş olan ve sosyal yapıların yeniden üretilmesini teşvik eden sosyal pratikler yer alır. Böylece yapının ikiliği tanımı, yapı-fail ikiliği probleminin yeniden değerlendirilmesine imkân tanır (Giddens ve Sutton, 2014: 55). Giddens, yapılaşma teorisi ile toplumsal hayatın aktif devingenliğine vurgu yapmaktadır. Toplumsal hayatı sadece toplum ya da bireyin eseri olarak değerlendirmek yerine, öznellik ve yapı ile ilgili düşüncelerini geliştirirken yinelenen toplumsal uygulamalar düşüncesine odaklanmıştır (Giddens ve Pierson, 2001, s. 60). Kısaca Giddens, yapıyı kurallar ve kaynaklar olarak tanımlamaktadır. Eylemi belirleyen dışsal güç kurallar ve kaynaklardır. Aktörün eylemleri ise kurallardan ve kaynaklardan etkilenmektedir. Yapıyı oluşturan kurallar ise uygulanması esnasında rakip yorumlarla ilişkili olarak sürekli dönüşüme uğrarlar (Yıldırım, 1999, s. 29).

1.6. Peter Berger ve Thomas Luckmann: Gerçekliğin Sosyal İnşası (Sosyal İnşa Teorisi)

Berger ve Luckman'a göre gerçeklik, sosyal olarak inşa edilmiştir. Bu bağlamda bilgi sosyolojisi, fikirlerden ziyade ortakduyu bilgisinden hareketle bilginin geçerliliğine ya da geçersizliğine bakmaksızın, bir toplumda bilgi olarak kabul gören her şey ile ilgilenmelidir (Berger ve Luckman, 2008, s. 3-23). İnsan topluluğunun günlük gerçeğinin anlaşılması noktasında, özel semboller veya bireysel durumların karşılıklı etkileşimiyle oluşan deseni anlamakla birlikte bu desenlerin ve sembollerin yerleştirildiği anlam yapısının da kavranması gerekmektedir (Berger ve diğerleri, 2000, s. 76). Bu bağlamda gündelik hayat başkalarıyla paylaşılır ve öznel olarak algılanır (Qribi, 2010, s. 134). Berger ve Luckman'ın "Gerçekliğin Sosyal İnşası" modelinde sosyal gerçeklik, dışsallaştırma (externalization), nesnelleştirme (objectivization) ve içselleştirme (internalization) şeklinde üç temel diyalektik üzerinde temellenmektedir (Uluocak, 2018, s. 140). Bu anlayış çerçevesinde toplum önce "nesnel/objektif gerçeklik olarak" sonrasında da "öznel/sübjektif gerçeklik olarak" ortaya çıkmaktadır (Balkız ve Öğütler, 2012, s. 36).

1.7. Henri Lefebvre: Eleştirel İnceleme Alanı Olarak Gündelik Hayat

Lefebvre; moderniteyi ve onun geleceğini analiz etmek üzere araçlar sağlamış, ideolojilerin doğasında var olan toplumsal ilişkilerin eleştirel bir okumasını olanaklı kılacak anahtarı bize sunmuştur (Busquet, 2017, s. 1). Lefebvre'e (2016, s. 40) göre, gündelik hayat, toplumu anlamaya yönelik bir ipucu olarak değerlendirilebilir. Gündelik hayat eleştirisi, aynı zamanda sanatın, politik alanların, düşün, hayali ve olası olanın da eleştirisini içerir (Lefebvre, 2015b: 28). Lefebvre'e (2015c, s. 24) göre, gündelik hayatın içinde ayınlar, sözler, atasözleri, gelenekler gibi büyüdü olanın varlığı, gündelik hayatın karmaşıklığını ve zenginliğini ortaya çıkarmaktadır. Gündelik hayatın eleştirel incelenmesi öte yandan global toplumun içerisinde yer alan kadınlar, gençler, entelektüeller gibi kısmi grupların taktik ve stratejilerinin de anlaşılmasını sağlayabilecektir (Lefebvre, 2015b, s. 145).

1.8. Pierre Bourdieu: Habitus

Bourdieu, nesnel ve öznel bilgi biçimlerini bütünleştirmek amacından yola çıkarak habitus kavramını geliştirmiştir. Ona göre habitus, insan eylemini neyin ve ne yönde şekillendirdiği sorularına verilen cevaptır. Habitus, insan eyleminin ne tamamen dış etkenlere bağlandığı ne de öznel süreçlere indirgenildiği bir yerdedir. (Terzi, 2014, s. 73-5). Bu bağlamda Habitus, nesnel olarak sınıflandırılabilir pratiklerin üreticisi ve sınıflama sistemidir. Temsil edilen toplumsal dünya (yaşam tarzları uzamı) habitusu belirleyen yapıtlar üretme kabiliyeti ve değerlendirme kabiliyeti şeklinde iki unsur arasındaki ilişkiyi ifade eder (Bourdieu, 2015a, s. 254). Bourdieu'nün habitus anlayışında alan, ekonomik sermaye, sosyal sermaye, kültürel sermaye, simgesel sermaye ve simgesel şiddet gibi kavramlar öne çıkmaktadır (Tekin, 2015, s. 86). Toplumsal dünya, kendisini bedeni cinsiyetlendirilmiş bir gerçeklik, cinsiyetlendirici görüş ve bölünme bağlamında inşa eder (Bourdieu, 2015b, s. 22).

1.9. Michel de Certeau: Tekilin Pratik Bilimi (Sıradan İnsanın Eylem ve Üretme Tarzları)

Certeau (2009, s. 23-24), günlük uygulamaların, taktik türünden oldukları bilgisinden yola çıkarak düşüncelerini geliştirmiştir. Ona göre düzen, bir sanat oyununa sahne olmaktadır. Stratejiler, gündelik hayatta, iktidarın koyduğu kurallara karşı her alanda uygulanmaktadır. Gündelik yaşam; düzenbazlık yapmak, dolap çevirmek, işini kendince yürütmek anlamında bireylere binlerce yöntem sunmaktadır. İnsanlar, egemen kültürün içerisinde ve bu kültürün araçlarıyla egemen kültürün kanunlarını minik parçalara bölerek kendi çıkarlarına çevirmekte ve dümenler, oyunlar ve manevralarla kendilerine özgü kurallara dönüştürmektedirler (Certeau, 2009, s. 44-47). Gündelik hayatta, kent yaşamında da taktikler söz konusu

olmaktadır. Bu bağlamda özne, kentsel çarkın zorlamalarını bozarak onu kendi kullanımını için yeniden üretmektedir (Certeau ve diğerleri, 2015, s. 37).

2. LEVANTEN KAVRAMININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE TARİHSEL ARKA PLANI

Fransızca güneşin doğması anlamına gelen “lever” kelimesinden türeyen Levanten kelimesi; Doğulu, Doğuya ilişkin veya doğuda doğan, doğuda yaşayan anlamlarına gelmektedir (Handjéri, 1841, s. 393). Levanten tanımının ortak kabul gören bir tanımı bulunmamakla birlikte genellikle, 17.yüzyıldan itibaren Osmanlı topraklarının liman şehirlerine çeşitli nedenlerle yerleşen İngiliz, Hollandalı, İtalyan, Fransız, Macar ve Slav uyruklu Müslüman olmayan toplulukları tanımlamak için kullanılmaktadır (Yıldız, 2012, s. 36). Levantenler, Katolik ya da Protestan mezhebine mensuptur. Yerasimos (2006, s. 30-31), Levantenleri; Batıdaki ulusal kimliklerinin dışında kaldıklarından kendilerini bir Fransız, İtalyan, Hollandalı ya da Alman olarak da tanımlayamamalarından ötürü arada kalmış tam bir milli kimlik ve yaşantı kuramamış bir topluluk olarak görmektedir. Yumul (2006, s. 39), Levantenleri, göçmen ve göçmen kökenli olmalarından ötürü “vatansız” olarak tanımlamaktadır. Yumul bu tanımı yaparken Albert Hourani’nin, sosyologların iki farklı kültür dünyasına ait ama hiçbirini tam olarak benimsemeyen kişi olarak tanımladıkları marjinal/ sıra dışı gruplar kavramından yola çıkarak oluşturduğu Levanten tanımından esinlenmiştir. Ayrıca Lucy Garnett’in melez kimlikler kavramını Levantenleri tanımlamak amacıyla kullanmıştır. Bütün bu tanımlardan yola çıkarak Levanten kavramını, Orta ve Kuzey Avrupa ülkelerinden gelen, yakın Doğunun ve Osmanlı coğrafyasının liman kentlerinde birçok nesildir yaşayan, kendi kültürleri ile yerel halkın kültürlerini harmanlayarak ortak bir kültür oluşturan Katolik ya da Protestan yerleşik yabancılar şeklinde tanımlamak mümkündür. Avrupalılar tarafından bu kişileri kendilerinden ayırmak amacıyla verilen bu isim; Pınar’a (2006, s. 34) göre, Batı Avrupalının her şeyi tanımlama ve kavramlaştırma çabasından doğmaktadır. Levanten kelimesinde Avrupalıların küçümseyici tavrı saklıdır. Smyanelis (2009, s. 126), Osmanlı’nın son dönemlerinde imparatorluk topraklarına yerleşen Avrupalıların, önceden bu topraklara göç etmiş kendi uyruğundan kişilere, İzmir geleneklerine uyum sağlamalarından ve Yunanlılaşmalarından ötürü küçümseyerek baktıklarını vurgulamaktadır.

15. ve 16. yüzyıllarda gelişmiş olan Osmanlı İmparatorluğu’nun iç ve dış ticareti, 18. yüzyılda gerilemiştir (Kayıcı, 2018, s. 312). Farklı Avrupalı uluslar, değişen şartlarla ve dünya ekonomisindeki değişimlerle birlikte kurulan yeni ilişkiler neticesinde Osmanlı dış

ticaretinde zaman içerisinde daha etkin olarak yer almışlardır (Kocakaplan, 2017, s. 156). Bunun sonucunda bazı Doğu Akdeniz liman kentlerinde ticaretin yükselişiyle birlikte daha kozmopolit bir yapı oluşmuştur (Özveren, 1994, s. 78-79). Beyrut, Halep, İskenderiye, İstanbul, Selanik ve İzmir bu kentler arasındadır.

Levantenler, ülkelerinde bulamayacakları yaşam koşulları yakalama ve iş bulma umuduyla Doğu Akdeniz limanlarına daha çok koloniler halinde gelip yerleşmişlerdir. Ticari ayrıcalık tanınması nedeniyle özellikle ticaret ile uğraşmışlar ve bu yolla önemli zenginlikler elde etmişlerdir. İngiltere, Fransa ve Hollanda gibi o dönemlerin güçlü devletlerinin ticaret ile uğraşan vatandaşları ve aileleri de 19. yüzyılda Batı Anadolu'ya gelip yerleşmişler ve ticari hayatlarıyla Anadolu'da özellikle İstanbul ve İzmir'de güçlü bir ekonomik grup oluşturmuşlar ve Osmanlı ekonomisinde önemli bir rol oynamışlardır (Oban, 2007, s. 345- 346). Yunan adaları önemli bir çekim merkezi olmuştur. Anadolu'ya gelmeden önce bir süre Yunan adalarında ikamet etmiş Levantenler de bulunmaktadır. Şu anda Türkiye'de yaşayan İtalyanlar arasında, ataları beş yüz yıldan fazla bir süre önce Cenova, Venedik ve diğer İtalyan şehirlerinden ayrıldıktan sonra ilk olarak Yunan adalarına yerleştikten sonra İzmir'e ya da İstanbul'a yerleşmiş çok kişi bulunmaktadır (http://www.levantineheritage.com/pdf/Les_anciennes_familles_italiennes-Willy_Sperco.pdf Erişim Tarihi: 12.05.2022). Levantenler, Müslüman Türkleri birçok alanda etkilemişlerdir. Ticareti öğretmişler, Anadolu'ya Batının teknolojisini getirmişler, Avrupa'ya özgü sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif aktivitelerin düzenlenmesine öncülük etmişlerdir. İlk spor kulüplerini açmışlar, futbol takımlarının oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Golf sahası oluşturmuşlar, hipodromı inşa etmişlerdir. Sanatsal katkılarından birisi de Osmanlı'da Batı Müziği'nin kurumsallaşmasına yaptıkları katkıdır. Dimitrie Cantemir (Kantemiroğlu) ve Albert Wojciech Bobowski (Ali Ufkî Bey) katkı sağlayan müzisyenlerdir (Yöre, 2008, s. 414-415).

16. yüzyılın sonlarında İzmir, yaklaşık 2000 nüfuslu küçük bir kasabayken (Kasaba, 1994: 1), kısa denebilecek bir süre içerisinde İzmir nüfusunda önemli artışlar gerçekleşmiştir. Bu bağlamda İzmir'in nüfusu; 1737 yılında 100 bine, 1850 yılında 125 bine, 1894 yılında yaklaşık 200 bine ve 1910 salnamesine göre ise 250 bine yükselmiştir (Peker, 2015: 98-99). Aynı zamanda İzmir kenti, Doğu Akdeniz bölgesinin ekonomik anlamda önde gelen kentlerinden birine dönüşmüştür (Kasaba, 1994, s. 1). Dünya ticaretindeki değişimler İzmir'in yıldızının parlamasını sağlamıştır. Hindistan ve Uzakdoğu ticaretinin Ümit Burnu'na doğru yönelmesi, baharatın Avrupa'daki büyük merkezinin Venedik yerine Amsterdam olmasını ve Bursa ile Halep ticaretinin bundan zarar görerek İzmir'in jeopolitik bir bölgenin merkezinde

yer almasının avantajıyla öneminin artmasını sağlamıştır. 1640'lı yıllarda Batı Anadolu'da toplanan mallar, İstanbul yerine Batı Avrupa'ya nakledilmeye başlanmıştır (Ünal, 2015, s. 76-78). Tarımsal üretime son derece uygun iklim ve toprak özellikleriyle verimli bir iç bölgeye sahip İzmir, 19. yüzyılın son dönemlerinde yapılan İzmir-Aydın, İzmir-Turgutlu demiryolları ve İzmir limanı ile ticaretini artırmıştır. İzmir limanının önemli bir liman olmasında uygun derinliği, giriş kolaylığı, kuvvetli akıntıların bulunmaması ve yeterli kapasitesi de etkili olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde pazara yönelik üretim sürecinde hızlı bir gelişme yaşanmıştır. Bu gelişmelerde İzmir'de yaşayan yüksek ticari kabiliyet, tecrübe ve sermaye birikimine sahip azınlık ve Avrupalı nüfusun da önemli bir katkısı olmuştur (İzmir Ticaret Odası, 1998, s. 321). 19. yüzyıldan itibaren indirilen vergiler, hükümetin azalan denetimi, uluslararası koruma ve yargı sisteminin etki alanının genişlemesi ile birlikte yabancı tüccarlar için Batı Anadolu, bir çekim merkezi haline gelmiştir. İzmir'deki yabancı nüfus kısa süre içerisinde artış göstermiştir. 1880'lerin sonlarında İzmir'in nüfusu 229.615 iken yabancı nüfus 50.000 civarına ulaşmıştır (Kasaba, 1993, s. 62-63). İzmir, özellikle 1850'lerden sonra yeni ticaret örgütlerinin ve kurumlarının yerleştiği bir şehir olmuştur. Bu bağlamda dış ticaretin ve mali yönün düzenlenmesinde konsoloslukların ve sarrafların hâkim kurumlar olma özelliklerini yitirdikleri ve yerlerine ticaretin kendi içinde farklılaşmış örgütlendiği banka ve sigorta şirketlerinin geldiği görülmektedir (Kıray, 1998, s. 28).

300 yılı aşkın bir sürede farklı ülkelerden gelen insanların İzmir'de oluşturduğu çoğulculuk ve farklılıktan ötürü Osmanlı döneminde İzmir "Gâvur İzmir" olarak adlandırılmıştır (Peker, 2015, s.37). Levanten nüfusun yaşadığı bölgede, Buca ve Bornova'da partiler, Kordon'da eğlence tarzı, kırsal gezinti yerleri ve malikâneler ile modern Avrupa hayatının bir kopyası oluşturulmuştur. Bu bağlamda sınıfsal farklılaşma sağlık, eğitim ve eğlence tarzlarında belirginleşmiştir (Peker, 2015, s. 139-171). İzmir'de ihracat ve ithalat, Kurtuluş Savaşı'na kadar tamamen yabancı şirketler, Levantenler ve Müslüman olmayan Osmanlı tüccarları tarafından yürütülmüştür. Türk ordusunun İzmir'e girişinden sonra Levantenlerin bir kısmıyla Müslüman olmayan tüccarların çoğu İzmir'den ayrılmışlardır. Ancak yine de bu ayrılan tüccarlar, Trieste gibi serbest limanlara yerleşerek Türkiye'nin Avrupa'ya ihracını uzun yıllar ellerinde tutmuşlardır (Gürsoy, 1983, s. 169).

3. ARAŞTIRMA TASARIMI

3.1. Araştırmanın Amaç ve Kapsamı

Araştırmanın amacı gündelik hayat kavramından yola çıkarak Levantenlerin kimlik sunumlarının ve kimlik sunumlarında yaşanan dönüşümlerin tespitini yapmaktır. Değişen

toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak, Levanten kültürünün farklı kültürlerle etkileşimini ve bu etkileşimin Levanten kültürünü nasıl dönüştürdüğünü saptamak amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışma, toplumsal değişim ekseninde Levantenlerin toplumsal ve kültürel dönüşümünü ele almaktadır. Kùltürler arası etkileşimin bir sonucu olarak Levanten kimliği zamanla değişmekte ve değişmeye devam etmektedir. Yüzyıllarca kendi aralarında, yabancılarla ya da yerel Hristiyan topluluklarla evlenerek ve Müslüman Türklerle iletişimlerini minimumda tutarak gelenek ve göreneklerini bir ölçüde koruyabilmiş olan Levantenler açısından; son birkaç kuşaktır Müslüman Türklerle yaygınlaşan evlilikler ve onlarla iletişimin artması sonucundaki kültür karşılaşmaları, farklı âdetlerin benimsenmesini sağlamıştır. Bu bağlamda Levantenlerin gündelik hayattan beslenen yeni toplumsal gerçeklikleri nasıl kurguladıkları ve oluşturdukları anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmada ayrıca, İzmir’de yaşayan Levantenlerin sayılarının çok azalması neticesinde geleceklerini nasıl yorumladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.2. Örneklem Seçimi ve Veri Toplama

Araştırmanın evreni İzmir ve İzmir dışında yaşayan İzmir Levantenleridir. 15 kişi ile görüşülmüştür. 15 kişiden 3’ü İzmir dışında yaşamaktadır. 12 kişi ise İzmir’de ikamet etmektedir. Görüşülen kişiler 9 erkek, 6 kadından oluşmaktadır. Yaşları 39 ila 76 arasında değişmektedir. Araştırma İzmir Levantenleri ile sınırlıdır. Örneklem şekli, kartopu örnekleme olarak belirlenmiştir. Ölçme aracı olarak yarı yapılandırılmış sorular hazırlanmıştır. Bu sorular; kişisel bilgiler, aile tarihi, çocukluk ve gençlik dönemi, eğitim, din, siyaset, Levanten kavramı, iş hayatı, yetişkinlik dönemi, köken ülkeler ile ilişkiler ve İzmir başlıkları altında toplanmıştır. Levantenlerin kültürel özelliklerini içeren din, dil, gelenek, yaşam biçimi, ailenin rolü, köken ülke ile ilişkiler, egemen değerler ve bunların diğer gruplarla etkileşimi çerçevesinde değişimi; davranışları, düşünceleri ve gelecek ile ilgili izlenimleri; grubun kendilerini ve diğer grupları nasıl algıladığı, grup dayanışmasının düzeyi ve dayanışma mekanizmaları, grup kimliğinin oluşumu ve değişimi, özel alan dışında kimliğin nasıl sunulduğu gibi hususları anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. 15 kişi ile görüşmeler tamamlandıktan sonra bu sayının veri doygunluğuna ulaşılmasında yeterli bir sayı olduğu kararına varılmıştır. Veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler sırasında belirli bir esnekliğe her zaman olanak tanınarak görüşme yapılan kişilerin belirli kalıplar dayatmaksızın istedikleri yanıtları verebilmeleri sağlanmış, görüşmecilerin duygularını ve düşüncelerini istedikleri şekilde ifade edebilmelerine olanak

tanınmıştır. Saha çalışması, katılımcıların deneyimlerinin iyi anlaşılabilmesi için 6 ay sürmüştür ve bazı katılımcılarla birden fazla görüşmeler sağlanmıştır.

3.3. Yöntem

Levantenlerin kültür ve kimlik süreçlerini etkileyen etmenlerin derinlemesine incelenebilmesi amacıyla nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Nitel araştırmaların doğası gereği katı kurallara sahip olmaması bu çalışmada fenomenolojik yaklaşım ve sembolik etkileşimci kuramdan birlikte yararlanılmasına temel oluşturmuştur. Bireyin yaşanmış deneyimlerinden yola çıkarak, ilk olarak hakkında yüzeysel olarak bilgi sahibi olunan fenomen tanımlanmış ve sonrasında bu fenomeni deneyimlemiş küçük bir gruptan toplanan veriler ile fenomenin ortak özellikleriyle ilgili sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmada fenomenler, Levanten kültürü ve Levanten kimliği olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda fenomenlerin insanlar tarafından nasıl deneyimlendiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım ile Levantenlerin deneyimlerinden yola çıkarak, onların seslerine kulak verilmiş ve onların gerçekliklerine, Levantenliği nasıl algıladıklarına ve deneyimlediklerine bakılmıştır. Fenomenolojik yaklaşımın bu araştırmaya katkısı, geçmiş deneyimlere ve gelecek beklentilere göre şekillenen benzer durumda benzer eylemler üreterek tekrarlanabilirlik ve süreklilik özelliği kazanan davranışları analiz etmeye olanak tanınmasıdır. Schütz'un (1998, s. 154) ben, sen, onlar kavramları arasındaki ilişkileri diğer kişilerle, öncekilerle ve sonrakilerle ilişkilendirmesi Levantenlerin toplumsal ilişkilerini, sonradan İzmir'e göç eden kişilerle ilgili düşüncelerini ve kuşak farklılıklarını anlamak için kullanılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde Levantenlerin kendilerini sunum tarzlarının diğer insanlardan nasıl etkilendiği tartışılmıştır. Levantenlerin eğitimcilerden ve ailelerinden öğrendikleri bilgilerin azınlık kimliğine yönelik davranışlarını nasıl etkilediği saptanmaya çalışılmıştır. Fenomenolojik yöntemin tam olarak tanımlamada yetersiz kaldığı noktaların açıklanmasında özellikle Levanten kimliğindeki değişim olgusunu açıklamak için sembolik etkileşimci kuramdan yararlanılmıştır. Levantenlerin Hristiyan bir grup olarak kendi aralarındaki ve diğer toplumsal gruplarla ilişkileri sembolik etkileşimci kuramdan yararlanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede azınlık konumunda olan Levantenlerin davranışını sergilemeden önce davranışının toplumsal izdüşümde nasıl bir tepkiyle karşılaşacağını tahmin ederek ona göre davranışını sergileyecektir düşüncesi temel alınarak hareket edilmiş ve Levantenlerin davranışlarını sergilerken ya da benlik sunumlarında azınlık kimliğini unutmadıkları ve ona göre hareket ettikleri savı göz önünde tutulmuştur.

Analiz tekniği olarak motif kodlama ve betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. S. Thompson'un Halk Edebiyatı Motif İndeksi: Masallar, Türküler, Mitler, Hayvan Masalları, Orta Çağ Aşk Hikâyeleri, Kıssalar, Kısa ve Komik Orta Çağ Masalları, Fıkralar ve Yöresel Efsanelerdeki Anlatı Ögelerinin Sınıflandırılması adlı eserinden yararlanılarak motif kodlar; dönüşüm, tabu, kimlik, toplumsal ilişkiler ve hayal kırıklığı temaları altında gruplanmıştır. Bu çalışmada, dönüşüm ve değişim kavramları ile Levantenlerin zaman içerisinde kimliklerinde meydana gelen değişim ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu dönüşüm aynı zamanda kuşaklar arasındaki farklılıkları da meydana çıkarmaktadır. Avrupalıdan Levanten'e dönüşüm, Levanten kültürünün Rum kültüründen beslenmesi ve zaman içerisinde Rum kültürünün yerini Türk kültürüne bırakması, Levantenlerin kendi aralarındaki ve Müslüman yerel halkla ilişkilerindeki dönüşüm, dildeki dönüşüm, eğitimdeki dönüşüm, oturulan mekânların dönüşümü, dönüşümün ve değişimin her alanda olduğunu ortaya koymaktadır. Bu dönüşümlerle birlikte gündelik hayatta sundukları kimliklerinde de değişimler meydana gelmiştir.

3.4. Bulgular

3.4.1. Ailenin tarihsel olarak konumlandırılması

Katılımcıların anne ve babalarının etnik kökenleri incelendiğinde, bütün katılımcıların babalarının İzmir Levanten'i olduğu saptanmıştır. 15 anneden ise 10 tanesi İzmir Levanten'i, 1 tanesi İstanbul Levanten'i, 2 tanesi İstanbullu Rum, 1 tanesi Musevi ve 1 tanesi de Avrupalıdır.

Levantenlerin kimlik oluşturma süreçlerinde köklü, kadim aile geçmişlerinin önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Kimliklerini, ailelerinin yüzyıllardır İzmir'de olmaları üzerine temellendirmektedirler. Katılımcıların atalarının geliş tarihleri incelendiğinde katılımcılar arasında aile büyüklerinden ilk doğuya gelenlerin Cenevizli aile büyükleri olduğu saptanmıştır. Bu aileler, 1689'lu yıllardan itibaren Osmanlı topraklarında bulunmaktadır. Katılımcıların aile büyüklerinin çoğu İtalya'dan 1840'lı ve 1850'li yıllarda gelmiştir. 1700'lü yıllarda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan gelişlerin olduğu göze çarpmaktadır. Malta'dan gelen aile büyükleri ise 1800'lü yılların başı ve 1800'lü yılların ortalarında gelmişlerdir. 1850'li yıllardan itibaren İngiltere'den gelen katılımcıların atalarının geliş nedenleri ise Aydın-İzmir demiryolu inşaatıdır. 18. yüzyıldan itibaren Fransa'dan gelişlerin de olduğu görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların ataları genellikle Anadolu'ya ilk olarak 18. ya da 19. yüzyıllarda gelmişlerdir. Geliş nedenleri; ekonomik nedenler, devlet tarafından sağlanan kolaylıklar, kendi ülkelerindeki ekonomik ve siyasi nedenler ile Osmanlı

topraklarının çekiciliği şeklinde sıralanabilir. Katılımcıların büyük bir kısmının aile tarihlerinde hem transit hem de doğrudan göçlere rastlanmıştır. İzmir’e gelmeden önce başka bir yerde bir süre ikamet eden aile büyükleri ile ilgili söylemler incelendiğinde ilk ikamet edilen yerler Yunan adaları, Ortadoğu ve Edirne (Anadolu) olarak belirlenmiştir. Daha iyi bir gelecek umuduyla ya da buldukları toprakların Osmanlılar tarafından kaybedilmesi üzerine İzmir’e gelmişlerdir.

“O zamanki Osmanlı Devleti şimdinin Amerika’sı gibi” (Tony, 39).

“Birinci Balkan Harbinde, Edirne Bulgarların eline düştüğünde yani 1912’de Bulgarların eline düştüğünde, büyük babam ki oralıymış. Oradan göçüp bir, iki sene İstanbul’da yaşayıp, oradan sonra da İzmir’deki akrabalarına gelmişler ve öyle İzmir’de yaşamaya başlamışlar” (Raimondo, 42).

“Balıkçıydılar. Kesinlikle bir şeyleri yoktu. (...) Balıkçıydılar, buraya geldiler.” (Laura, 66)

Levanten kimliğinin bir özelliği de farklı milletlerden ve mezheplerden insanlarla nesiller boyunca yapılan evlilikler sonucunda melez kimlikler oluşturarak “Levanten” kimliğinin kazanılmasıdır. Yapılan evlilikler, konuşulan diller, karışan kültürler sonucunda ortak bir kültür oluşturmuşlardır. Katılımcıların soy ağaçları incelendiğinde, Rum ve Ermenilerle de evlilikler gerçekleştirmişlerse de daha çok Levanten cemaati içerisinde bulunan İtalyan, Malta, Avusturya, İngiliz, Alman, Fransız, Hollanda kökenli Levantenlerle evlendikleri görülmüştür. Uzun bir süre genellikle kendi uyruğundan ya da Avrupa’nın farklı yerlerinden gelmiş kişilerle evlenmeyi sürdürmüşlerdir. Levanten sayısının azalmaya başlamasıyla Rum ve Ermenilerle de evlilikler başlamıştır. Rum ve Ermenilerle evlilikler, Hristiyan olmalarından ötürü tercih edilmiştir. Levanten kadınlar arasında bir dönem, NATO subaylarıyla evliliklerin de popüler olduğu tespit edilmiştir.

“Aşure gibiyiz bizim ailede” (Patrizia, 53)

“İşte dediğim gibi, bizim ailede çok karışık var. anneannemlerin tarafı; bir taraf Malta’ya dayanıyor, bir taraf Avusturya’ya dayanıyor. Dedemin tarafı, annenin babasının tarafı İtalya’ya dayanıyor. Benim babamın tarafı, babamın babasının tarafı İngiltere’ye dayanıyor. Babaannem Aydın doğumlu. Ancak o da hem Rum var hem İtalyan asıllılık var, Ermenilik var. O da karışık. Baya böyle karışık bir aileden geliyorum.” (Tony, 39)

Levantenler, uzun süre birbirleriyle ya da başka mezhepten Hristiyanlarla evlenerek cemaatlerinin kapalı özelliğini ve kültürünü korumuşlardır. Yüzyıllar boyunca Müslüman evlilikler kaçınılan bir durum olmuştur. Ancak yakın zamanda Müslüman Türklerle evlenme sayısında büyük artışlar olduğu görülmektedir.

Önceki kuşaklar; kiliselerinin bulunduğu yerlerde, birbirlerine yakın oturmayı tercih etmişlerdir. Böylelikle kendilerine daha rahat hareket edebilecekleri alanlar yaratmışlar ve kendilerini daha güvende hissetmişlerdir. Daha çok Karşıyaka, Buca, Alsancak ve Bornova’da toplu olarak yaşamışlardır. Günümüzde ise İzmir içinde veya dışında daha dağınık ve birbirlerinden uzak ikamet ettikleri saptanmıştır.

Levantenlerin Müslümanlarla ilişkileri incelendiğinde önceki nesillerin Müslümanlarla daha mesafeli ve resmi ilişkiler kurdukları saptanmıştır. Daha çok kendi aralarında sosyalleşmeyi tercih etmişlerdir. Ekonomik ilişkiler kültürel ilişkilere göre daha güçlüdür. Kültürel ilişkiler ise Levantenlerin kapalı bir grup olmasından dolayı daha zayıf kalmıştır. Ancak kültürel ilişkilerin son birkaç nesildir değiştiği görülmektedir. Aile büyüklerinin Rum ve Ermenilerle ilişkilerine bakıldığında Levantenlerin; bu cemaatler ile evlilik, ekonomik ve kültürel bağlamda ilişkiler kurmuş oldukları görülmüştür. Özellikle Rum kültüründen çok etkilenmişlerdir. Bu kültürün etkileri ve izleri yaşam biçimlerinde, dillerinde ve yemeklerinde görülmektedir. Her ne kadar kültürlerindeki Rum etkisi daha yoğun olsa da Türk âdet ve geleneklerinden de etkilenmişlerdir.

3.4.2. Çocukluk ve gençlik dönemi: çocukluk ve gelişime yönelik tarihsel bellek

Katılımcılar çocukluk dönemlerini mutlu, güzel, keyifli, vb. kelimelerle tanımlamışlardır. Levanten kimliğinin bir özelliği polyglot olmaktır. Levantenler, evlerinde birçok dilin konuşulmasından ötürü küçük yaştan itibaren günlük konuşma dilinde birçok dili etkin olarak kullanabilmektedirler. Levantenler genellikle 4 dili evde öğrenmişlerdir. Her Levanten aile farklı diller konuşmaktadır. Eğitim sırasında edinilen diller, gelinen yer, ailenin edindiği kültür, Fransızcanın elit dil olması gibi nedenler ailenin konuştuğu dili etkilemektedir. Bazı aileler evlerinde İngilizce, Fransızca, İtalyanca konuşurken bazı aileler Fransızca, Rumca, bazı aileler Rumca, Türkçe konuşabilmektedir. Sosyal tabakada üstlerde yer alanlar elit dil olan Fransızca’yı evlerinde kullanırken; sosyal statüsü daha düşük olan aileler Rumca’yı tercih etmektedir. Oturulan semtte Rumlar da bulunuyorsa, bu durumda evde de Rumca konuşulabilmektedir. Günümüzde son kuşakların artık Rumca bilmedikleri saptanmıştır. Levantenler tarafından çocukluk döneminde evde (özel alanda) konuşulan diller arasında Türkçe çok nadirdir. Levantenler genellikle Türkçeyi sonradan öğrenmişlerdir. Özellikle Türkçelerinin pekiştiği ve iyileştiği zaman genellikle okul çağı olmuştur. Günümüzde genç kuşak kadın ve erkek Levantenlerin Türkçe konuşmalarında herhangi bir sıkıntı yoktur. Türkçeleri Müslüman bir Türk’ten ayırt edilemeyecek kadar düzgün ve akıcıdır. Ancak önceki kuşakların Türkçeleri, kendi aralarında sosyalleşmelerinden ve Türkçeye oranla

yabancı dilleri gündelik hayatlarında daha çok kullanmalarından ötürü biraz aksanlıdır. Son kuşakların, Levanten arkadaşlarıyla da genellikle Türkçe konuştukları gözlenmiştir. Levantenler ayrıca ortak bir dil de geliştirmişlerdir. Levanten dili olarak adlandırılan bu konuşma tarzı, bir cümlede 4, 5 farklı dilden kelimelerin kullanılmasını ifade eder. Cümleye bir dilde başlayıp kelime akla gelmediği zaman, bir yerde takınıldığında kişinin başka dillere geçmesidir. Bu diller arasında Türkçe ve Rumca da bulunmaktadır. Genç kuşaklar, çok dilli olma özelliklerini yavaş yavaş kaybetmeye başlamışlardır.

Çocukluk döneminde alışveriş yapılan mekânlar incelendiğinde, alışveriş alışkanlıklarının üç grup altında toplandığı saptanmıştır. İlki; günlük ihtiyaçların karşılandığı, oturdukları yere yakın mahalle bakkalı, mahalle kasabı, mahalle pazarı gibi oluşumlardır. Genellikle Müslüman esnaftan alışverişlerini yapmışlardır. İkinci grupta dinlerinden dolayı yasaklanmamış yiyeceklerin ya da dini bayramlarında tükettikleri yiyeceklerin temin edildiği yerler bulunmaktadır. Üçüncü grupta ise Avrupa kültürünün yaşatılmasına olanak sağlayan ve yurtdışından getirilen ürünler bulunmaktadır. Bu ürünleri yurtdışı gezilerinde satın almaktaydılar ya da yurtdışında yaşayan akrabalar Türkiye ziyaretleri sırasında onlara getirmektedir. Bazı ürünler ise Amerikan Pasajı ya da PX (NATO askerlerine ait mağaza) gibi mağazalardan temin edilmektedir.

Levanten ebeveynler, çocuklarına karşı ilgili anne ve babalar olmuşlardır. Çocuklarının kültürel ve sosyal olarak da gelişimini desteklemişlerdir. Sinema, tiyatro ve kültürel etkinliklere önem vermişlerdir. Aile tarafından görgü kuralları verilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların söylemlerinden ebeveynlerin çocuklarını küçük yaşlardan itibaren azınlık olmalarından dolayı karşılaşılabilecekleri sorunlara yönelik hazırladıkları saptanmıştır. Çocuklara farklılıklar öğretilmekte, dinlere ve farklılıklara karşı saygılı ve hoşgörülü olmaları yönünde yetiştirilmektedirler.

“Hiçbir zaman bir sorun yaşamadık. Sadece mesela hatırlıyorum sınıfta o tarih dersini gördüğümüz zaman engizisyonlar geldiği zaman veya o dönemde mutlaka böyle öğretmenler bir iğneleyici bir şeyler söylerlerdi ama bizi rahatsız etmiyordu yani buna herhalde aile hazırlıyordu bizi. Şimdi hatırlamıyorum ama hiçbir zaman bir rahatsızlık hissetmiyorduk.” (Laura, 66)

Çocukluk anılarında yaz tatilleri önemli bir yer tutmaktadır. Katılımcıların çoğu çocukluklarında yazlarını Çeşme ya da Kalabak Urla’da geçirdiklerini belirtmişlerdir. Buraların Levantenlerin buluşma yeri olarak da görüldüğü anlaşılmaktadır. Önceki yıllarda oturdukları ilçeye göre gittikleri yazlık mekânlar değişiklik göstermiştir. Ulaşım imkânlarının

günümüzdeki gibi gelişmiş olmamasından dolayı genellikle oturdukları yerlere yakın yerleri tercih etmişlerdir. Ekonomik durumları da bu tercihlerde rol oynamıştır. Bornova Levantenleri ekonomik bakımdan daha iyi durumdadır. O yüzden Çeşme’yi tercih etmişlerdir. Alsancak Levantenleri ise başta Klizman sonra da Urla Kalabak’ta yazlarını geçirmişlerdir. Karşıyaka Levantenleri ise Aliağa tarafını seçmişlerdir. Günümüzde ise Çeşme’nin popüler olması ve ulaşım imkânlarındaki iyileşmeler, birçok Levanten’in Çeşme’yi tercih etmesini sağlamıştır.

Diğer bir kuşaklar arası farklılık ise arkadaşlık ilişkilerinin kimlerle kurulduğu noktasında gözükmektedir. Ebeveynlerin hem Levanten hem de Müslüman Türk arkadaşları olduğu saptanmıştır. Ancak ebeveynlerin ağırlıklı olarak görüştüğü arkadaşları Levantenler olmuştur.

“Yani ben çok çocukken, daha çok küçükken hatırlıyorum çevrelerinde hep daha çok Levantenler. Dediğim gibi apartman komşuları hariç. Onlar her zaman vardı çünkü onlarla iç içe yaşıyorsunuz sonuç olarak. Ama ne bileyim ben parti ya da gezilere, oraya buraya gidildiğinde hep etrafında annemlerle babamla beraber gittiğim her yerde hep etrafında Levantenleri gördüm açıkçası. Sadece... Herkes için öyleydi. Apartman komşusu haricinde çok bir arkadaşlıkları yoktu.” (Lazzaro, 49)

“(Anne ve babanızın arkadaşlarının çoğu Levantenlerden mi oluşurdu sorusuna) Evet, %99,9 evet. Öyle çünkü çok kapalı bir toplumduk aslında yani aslında bir fanusun içinde yaşıyorduk.” (Alberto, 60)

Günümüzde Levanten nüfusun az olması nedeniyle son kuşakların Müslüman Türk arkadaş sayısında artış olmuştur. Türk okullarına gitmeleri de Türklerle arkadaşlıklarının gelişmesinde etkilidir. Günümüz Levanten çocuklarının ve gençlerinin ise Hristiyan arkadaşları birkaç kişi ile sınırlıdır çünkü genç Levanten nüfusu oldukça azdır. Çocukluk döneminde katılımcıların arkadaşları iki farklı gruptan, iki çevreden oluşmuştur: Levantenler ve Müslüman Türkler. Bu iki çevre belli bir yaşa kadar birbirine karışmayan, kesişmeyen bir çizgide kalmıştır. Ancak zamanla iki grubun kesiştiği alanlar ortaya çıkmıştır. Levanten çocuklar, ilk olarak diğer Levanten çocuklar ile arkadaşlık etmişlerdir. Okul döneminde okul arkadaşları Müslüman Türklerden oluşurken; hafta sonu arkadaşları, kilisede din eğitimi almalarından ötürü Levantenlerden oluşmuştur.

3.4.3. Eğitim ile ilgili söylemler

Eğitim sistemi, aileden sonra Levanten kültürünün verildiği en önemli kurumdur. Müslüman halkla karışmamak, iyi bir eğitim alınması, cemaat kimliğinin öğrenilmesi ve

Levanten kültürünün devam etmesi için önceki kuşaklarda Levantenler, cinsiyet farkı gözetmeksizin çocuklarının yabancı okullara gitmesini tercih etmişlerdir. Öte yandan bu okullar, kendilerini Müslümanlardan ayıştırdıkları mekânlar olmuştur. Özellikle Saint Joseph Fransız Okulu Levantenler için önemli bir yere sahip olmuştur. Levanten kadınların daha çok İtalyan okullarında, erkeklerin ise ortaokuldan itibaren daha çok Fransız okullarında eğitim aldıkları tespit edilmiştir. Uzun yıllar Saint Joseph Fransız Okulu'nun sadece erkeklere eğitim veren bir okul olması bunda etkilidir. Önceki kuşaklarda yabancı okullarda gayrimüslimler çoğunlukta iken zaman içerisinde bu okullarda okuyan Levanten sayısı azalmış ve Müslüman Türk sayısı çoğalmıştır. Öncesinde bu okullar Levantenlerin ortak buluşma yerleri ve eğitimlerinin vazgeçilmez bir parçası iken yavaş yavaş bu özellik kaybolmaya başlamıştır. Bunun bir nedeni de özel okullara sınavla girilmesidir. Diğer nedenler ise İngilizcenin yabancı dil olarak geçerliliğinin ve öneminin artması ve iyi eğitim veren Türk kurumların sayısının artmasıdır. Yabancı okullara giden Levanten sayısının genç kuşakta azalması, genç kuşağın birbirinden kopuk büyümesine yol açabilmektedir. Katılımcılar, anaokulu döneminde İtalyan Anaokulu'na gitmişlerdir. Sonrasında bir kısmı Türk okullarına devam ederken, bir kısmı yabancı okullarda okumaya devam etmişlerdir. Üniversite eğitimi alan kişi sayısı katılımcıların döneminde ebeveynlerine göre daha fazladır. Ayrıca son kuşaklarda yurt dışında eğitim alan kişi sayısı da yükselmiştir.

3.4.4. İş hayatı ile ilgili söylemler

Katılımcıların aile büyüklerinin meslekleri incelendiğinde özel sektöre ait mesleklerin icra edilmiş olduğu görülmektedir. Demiryollarında, konsolosluklarda, tütüncülük alanında, esnaf, halı, muhasebeci, desinatör, terzi, marangoz, radyo ve buzdolabı tamircisi, ressam, ticaret, bankacılık ve tercümanlık alanlarında, sanayide, kömür madeni işletmeciliği alanlarında çalışmışlardır. Katılımcıların babaları ise daha çok Levantenlik ile anılan denizcilik, ticaret gibi meslekleri icra etmişlerdir. Evlenmeden önce çalışan annelerin çoğu evlendikten sonra iş hayatına bir süreliğine ara vermiş ve çocuklarını büyütmüşlerdir. Çocukların büyümesi ile birlikte bazı kadınların çalışma hayatlarına geri döndükleri görülmüştür. Katılımcıların kardeşlerinin mesleklerine bakıldığında ise içlerinde grafik tasarımcısı, moda aksesuar tasarımcısı, öğretmen, elektrik elektronik mühendisi, kimya mühendisi, makine mühendisi, akademik personel, kuyumcu ve parfüm sabun işleriyle uğraşanların olduğu görülmüştür. Bu mesleklerin çoğunun ata meslekleri olan ticaretten çok farklı olduğu görülmektedir. Katılımcıların da meslekleri bankacılık, öğretmenlik, mühendislik, sigortacılık, ekonomi, deniz taşımacılığı, yöneticilik, kuyumculuk, ithalat-

ihracatçılık alanlarındadır. Bu bağlamda seçilen meslekler açısından genç kuşaklarda bir değişim gerçekleşmektedir. Günümüz Levanten kadınları iş hayatında daha aktif yer almaktadır. Levanten kadınların, artık birçok farklı sektörde yer aldıkları görülmektedir. Ev hanımı konumunda bulunan Levanten kadın sayısı azalmıştır. Levantenler özel sektörde çalışmakta ve yabancı dillerini kullanabilecekleri meslekleri seçmektedir. Özellikle çok dil bilmeleri, yabancı pasaportlarının olması ve üçüncü kişilerin Levantenlerle ilgi olumlu algısı iş bulmalarını kolaylaştıran etkenlerdir. Öte yandan Türk pasaportu olmayan Levantenlerin çalışma izni ve ikamet izni almak zorunda olmaları Türk pasaportu olanlara oranla daha dezavantajlı bir konumda bulunmalarına yol açmaktadır.

3.4.5. Yetişkinlik dönemi: evlilik, çocuk ve aile hayatına ilişkin söylemler

Katılımcılardan 10 kişi evli, 5 kişi boşanmış ya da eşini kaybetmiştir. Katılımcılar arasında bekâr biri bulunmamaktadır. Katılımcıların eşlerinin dinlerine bakıldığında ise ağırlıklı olarak Müslüman eşlerin olduğu görülmektedir. Bu durum genç kuşaklar arasında Müslümanlarla evliliklerin yaygın olduğunu göstermektedir. 10 evli katılımcının 8 tanesinin eşi Müslüman, 2 tanesinin eşi Hristiyan'dır. Önceki kuşaklarda Levanten erkekler arasında başka dinden (Müslümanlık hariç) ya da mezhepten kadınlarla evlenmelerin Levanten kadınlara göre daha çok olduğu düşünülmektedir. Son kuşaklarda ise hem Levanten kadınların hem de Levanten erkeklerin Müslümanlarla evlendikleri görülmektedir.

“Benim ailemde Türk ile evlenen ilk benim.” (Lazzaro, 49)

“Fakat ben jenerasyonu artık iyice azaldığımız için burada yaşayan Türklerle evlenmeye başladık ki ben de öyle bir evlilik yaptım.” (Patrizia, 53)

“Müslüman olmayan herhangi bir grupta beraber olduk ve yaşadık ve evlendik ta ki benim jenerasyonuma kadar. Düşün bak aile içinde 10 jenerasyon sonra ilk defa bir Türk'le evlenen benim baktığımda. Ha bazı başka ailelerde benden bir, iki jenerasyon önce de Türklerle evlenenler olmuş.” (Raimondo, 42)

Levanten ve Müslümanlar arasındaki karma evliliklerde, eşlerden birinin dinini değiştirmesine yönelik bir baskı ya da zorlamanın uygulanmadığı saptanmıştır. Hristiyan eşler de Müslüman eşler de kendi dini ritüellerini ve âdetlerini yerine getirmeye, bayramlarını kutlamaya devam etmektedirler. Eşler birbirlerinin dinlerine ve geleneklerine saygı göstermekte, birbirlerini desteklemekte, eşlerinin bazı ritüellerine katılmakta ve her iki dinin de bayramlarını beraber kutlamaktadır. Müslüman Türklerle toplumsal iletişimin artışı en çok Müslümanlarla evliliklerin yaygınlaşması ile gerçekleşmiştir. Müslüman eşlerin aile içerisine girmesiyle, iki tarafta birbirlerinin âdetlerini, geleneklerini, dinlerini, ritüellerini,

alışkanlıklarını ve kültürlerini yakından tanıma fırsatı elde etmişler, gündelik hayatlarında yer almışlar ve birbirlerini yakından tanıma olanağı yakalamışlardır.

3.4.6. Din, inanç ve ritüellere ilişkin söylemler

İzmir Levantenleri, Hristiyan dinine mensuptur. Günümüzde Müslümanlığı seçmiş olan Levantenler bulunsa da sayılarının çok az olduğu belirtilmiştir. Levantenler dini örf ve âdetlerine bağlıdır. Farklı uluslardan gelmelerinden ötürü onları birleştiren ana unsur din üzerinden temellenmektedir. Bu bağlamda kimliklerinin oluşum ve kimliklerini sunma süreçlerinde Hristiyanlık önemli bir yer tutmaktadır.

Katılımcıların annelerinin farklı etnik kökenlerden geliyor olmaları farklı mezhep ve dine mensup olmalarını sağlamıştır. Katılımcıların annelerinin 14 tanesi Hristiyan dinine mensuptur. 11 kişinin Katolik olduğu görülmektedir. 1 Protestan, 2 Ortodoks ve 1 Musevi dinine mensup anne bulunmaktadır. Katılımcıların babalarının mezheplerine bakıldığında ise çoğunluğun (14 kişi) Katolik olduğu görülmektedir. İngiliz kökenli Levantenler Protestan'dır. İzmir Levantenlerinin çoğunun İtalyan kökenli olmasından dolayı Katolik sayısı fazladır. Öte yandan İzmir'de İngiliz kökenli Levanten'in sayıca az olmasından dolayı Protestan sayısının az olduğu görülmektedir. Eşlerin farklı mezheplerden geliyor olması evlenmelerine bir engel teşkil etmemiştir. Katılımcıların ebeveynleri arasında Müslümanlarla evliliklerin olmadığı saptanmıştır. Bu durum önceki kuşaklarda Müslümanlarla evliliklerin yaygın olmadığını doğrulamaktadır. Ebeveynlerin genellikle dinlerine bağlı bireyler oldukları tespit edilmiştir. Levantenler için kilise sadece dini bir kurum olarak değerlendirilmemelidir. Dini duyguların tatmini yanında bir sosyalleşme aracı olarak da işlev görmüştür. Levantenler pazar ayinlerinde orada toplanmışlar ve sosyalleşmişlerdir. Ebeveynlerin gençlik yıllarında İzmir'de çok fazla sosyalleşebilecek mekânın bulunmadığı vurgulanmıştır. Dolayısıyla kilise sosyalleşmenin sağlandığı ortak buluşma alanları olmuştur. Özellikle önceki jenerasyonlarda din, azınlıkları birbirine bağlayan bir bağ ve sosyal hayatın önemli bir unsuru olarak öne çıkmıştır.

“Biz her zaman kiliseye gitmeye alışmış bir aileydik. Annem, babam her pazar giderdik hatta işte onun bir şeyi vardır. Ritüeldi bu. Her pazar gidilir, ayin dinlenir, ayinden sonra dışarıda yemek yenir, öğlen yemeği gibi pazar günü sonra eve geçilir falan. Dini bütün insanlardı. Ama yıllar geçtikçe işte tahmin ediyorum bu bir sosyalleşmekle alakalıydı da aynı zamanda. İşte oraya gidip sosyalleşiyordunuz aslında. İbadet evet ama bir sosyalleşme de var çünkü. Mesela 70'li, 80'li yıllarda sosyalleşecek çok da fazla farklı bir tarzda bir şeylerimiz yoktu. Dolayısıyla bu gibi şeylerle size sosyalleşme için önemli bir adım oluyordu. Çok fazla gidiyorduk.” (Lazzaro, 49)

Katılımcıların hepsi Katolik'tir. Anne veya babaları farklı mezheplerden de olsalar katılımcıların Katolik olarak yetiştirildikleri görülmüştür. Önceki kuşaklar için din, Levantenleri birbirlerine bağlayan önemli bir unsurken ve bu kuşaklar dini vecibeleri büyük bir dikkatle yerine getirirken, daha genç kuşaklarda dini bağlılıklar zayıflamış ve ibadet sıklıkları azalmıştır. Genç kuşaklar arasında her pazar kilise ayinini takip eden kişi sayısının çok az olduğu tespit edilmiştir.

3.4.7. Köken ülkelerle ilişkilere yönelik söylemler

Levantenler ilk geldikleri günden itibaren kendilerini Müslüman Türklere farklı konumlandırmışlar ve farklılıklarını korumaya özen göstermişlerdir. Bunu çocuklarına verdikleri yabancı isimlerle, evde konuşulan yabancı dillerle, gelenek göreneklerinin devam ettirilmesiyle ve dinlerini koruyarak sağlamaya çalışmışlardır. Gelenen tarihler ile köken ülkenin kültürünün daha yoğun yaşatılması arasında bir bağlantı olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Katılımcılardan 7 kişi sadece bir ülkenin pasaportunu taşımaktadır. 7 katılımcı çift pasaportludur. Bir katılımcının üç pasaportu bulunmaktadır. Sadece Türk pasaportuna sahip 4 kişi bulunurken sadece yabancı pasaporta sahip 3 kişi vardır. Bunlardan iki tanesi İtalyan vatandaşıyken bir tanesi İngiliz vatandaşıdır. Sahip olunan pasaport; gündelik, iş ve eğitim hayatlarını etkilemiştir. Sadece yabancı pasaport sahibi olanlar İtalyan Anaokulu'ndan sonra İtalyan İlkokulu'na devam edebilirken; Türk pasaportu olanlar ilkokulu Türk okullarında okumuştur. Yabancı pasaportu olan Levantenler yurt dışında eğitim görürken de daha avantajlı olmuşlardır. İş hayatında çift vatandaşlı Levantenler iş seyahatleri sırasında vize prosedürlerine takılmadıkları için işe alınma bağlamında tercih sebebi olabilmişlerdir.

Levantenlerin geldikleri zamana ait akrabaları ile iletişimlerinin olmadığı görülmüştür. Aradan yüzyıllar geçmesinden dolayı bu kişilerle iletişimlerinin kalmaması doğaldır. Bu bağlamda yurt dışında bulunan ve görüşülen akrabaların Anadolu'da belli bir dönem yaşadıkdan sonra Avrupa'nın ve Amerika'nın çeşitli yerlerine yerleşen akrabalar oldukları saptanmıştır. Bu akrabalarla görüşme sıklıkları ise İzmir'den ayrılış tarihlerine göre ve yakınlık derecelerine göre değişmektedir.

Katılımcıların çoğu köken ülkelerinin haberlerini takip ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak haber takipleri milliyetçilik duygularından çok dünyadaki gelişmelere olan merak, iş yapılan ya da akrabaların yaşadıkları ülkelerdeki gelişmeleri takip etme isteği ile bağlantılıdır. Birçok Levanten'in yabancı kanalları izledikleri, o kanallardaki film ve dizileri takip ettikleri

saptanmıştır. Levantenlerin dinledikleri müzik çeşitlerine bakıldığında ise hem Batı kültüründen hem de Anadolu kültüründen ezgiler barındırdığı görülmüştür.

Levantenlerin kendilerini Avrupalılarla benzer gördükleri alanların en başlıcaları dil, din ve mutfak kültürü ile ilgili alışkanlıklardır. Kültür, fikirler, eğlence unsurları gibi olgularda da kendilerini Avrupalılara yakın gördükleri düşünülebilir. Bu bağlamda kimliklerini Batı kültürü etrafında şekillendirdikleri ve moderniteye vurgu yaptıkları söylenebilir. Öte yandan din, dil ve davranış kalıpları açısından bazı benzerlikler olsa da Levantenler günümüzde çok benzer noktalarının kalmadığını da vurgulamaktadır. Yüzyıllardır Anadolu’da olmaları, buranın kültüründen de etkilenmelerini ve kimliklerini bu yönde şekillendirmelerini sağlamıştır. Kendilerini köken ülkelerine oranla Anadolu’ya daha yakın bulmaktadırlar. Her ne kadar aynı dine mensup olsalar da aynı dili konuşsalar da kendilerini geldikleri köken ülkelerden ayırtırmakta oldukları görülmüştür. Katılımcılar, Türkiye’de doğmuş ve büyümüş olmanın ve Türklerle iç içe yaşamının etkisiyle Türklere daha çok benzediklerini belirtmişlerdir.

“(Köken ülkeyle benzeşilen yönler) yani bugünün dünyasında çok fazla bir şey kalmadı. Biraz daha Türk noktasına yakınız biz artık ama evet, tabi ki de benzeştığımız noktalar var. İşte genellikle bir araya getiren noktalar din, dil ve bir takım mutfak üzerine kurulu belki birtakım diyaloglar olabilir.” (Salvatore, 41)

“(Köken ülkeyle benzeşilen yönler) cevabı çok zor bir soru. Benzer hiçbir şey yok. Ortak bir şey yok çünkü kendi başımıza bir şeyiz burada biz. Bence Levantenler kendi çaplarında bir, bir ırk diyemezsiniz ama bir azınlık çünkü çok şey karıştı. Çok karıştı. Yerel, Türk şeyleriyle de çok şey karıştı artık. Onun için benzer hiçbir şey bulamazsınız. Benzer belki dil olabilir, din olabilir. Ben İtalya’ya gittiğim zaman kendimi İtalyan hissetmem. İtalyancayı bilmeme rağmen, çok rahat ederim, çok rahatım ama İtalyan değilim.” (Laura, 66)

Kendilerini Avrupalı mı, Doğulu mu olarak gördükleri incelendiğinde “Ne balık ne et” söylemleri dikkat çekicidir. Aslında Levantenlerin çoğunluğu kendilerini hem Avrupalı hem Doğulu hem de ne Avrupalı ne de Doğulu olarak görmektedirler. Hem Doğunun hem de Batının kültürünü alarak büyümektedirler. Onların bir parçası Avrupalıyken, bir parçası da Doğuludur. Bu bağlamda hem Doğunun hem de Batının özelliklerini üzerlerinde taşımaktadırlar. Levanten kimliğini oluşturan ana unsurlar; Hristiyanlık, sahip olunan yabancı pasaport, gelenekler, yabancı isim ve çok dilliliktir. Bunların kaybedilme oranlarının, diğer Levantenler tarafından o oranda Türkleşme olarak algılandığı saptanmıştır. Bu bağlamda Levantenler, bazı Levantenlerin kendilerine oranla daha çok Türkleştiğini düşünmektedirler.

3.4.8. Siyaset ve siyasi sosyalleşme süreçleri ile ilgili söylemler

Türk pasaportu olan Levantenler oy kullanmaktadırlar. Levantenlerin belirli bir partiye oy vermedikleri saptanmıştır. Cemaat tarafından da Levantenlere belli bir parti için baskı yapılmamaktadır. Tarihsel süreç içerisinde Levantenlerin oy tercihleri, ekonomik çıkarlarına, yaşanan politik olaylara, gündemdeki söylemlere, dönemlere göre değişiklik göstermiştir. Sağ ya da sol ayrımı yapmadan çoğunlukla iyi şartlar sunduğunu düşündükleri, ekonomik çıkarlarına uygun merkez partilere oy vermişlerdir. CHP'nin tek parti döneminde azınlıklara uyguladığı politikalarından Levantenlerden de etkilenenler olmuştur. Çekilen zorluklardan CHP'nin sorumlu tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda geçmiş dönemlerde azınlık psikolojisi etkisi ile duygusal nedenlerle sağ partilere oy vermeyi tercih etmişlerdir. Sağ partilere oy verilmesinin bir nedeni de tüccar olmalarıdır. Ancak son 10 yılda Levantenlerin bir kısmının CHP'ye de oy vermeye başladıkları saptanmıştır. Öte yandan AKP'ye de oy veren Levantenlerin olduğu görülmüştür. Levantenlerin genel olarak siyasetten uzak durdukları ve politika ile ilgilenmedikleri söylenebilir. Siyasi olarak sadece seçim zamanı oylarını kullanmaktadırlar. Azınlık psikolojisinin bir yansıması olarak siyasetten uzak kalmayı tercih ettikleri ve politik konulara mesafeli yaklaştıkları düşünülebilir. Uluslaşma sürecinde yaşanan olaylarla ilgili, her ne kadar İstanbul'da yaşayan azınlıklar kadar etkilenmeseler de genç kuşaklara aktarılan hikâyelerin sonraki kuşakların da korku içerisinde büyümesine neden olduğu düşünülebilir. Başka azınlıkların yaşadıklarının ve bu ülkeden gitmelerinin Levantenleri de etkilediği ve gelecekları ile ilgili endişelendirdiği söylenebilir.

3.4.9. İzmir ile ilgili söylemler

Katılımcılar için İzmir kenti; evi, ait olunan yeri, kendi çocukluğunu, hayatı, en önemli yeri, kendi ilini, vatanını, toprağını, kökünü, özgürlüğü, çok kültürlülüğü, rahatlığı, samimiyeti, Avrupalılığı, açık fikirliliği ifade etmektedir. İzmir dışında yaşasalar da İzmir'e bağlılıklarının genel olarak devam ettiği gözlenmiştir. İzmir Levantenlerinin kimliklerini köklü İzmirli olmak üzerine kurguladıkları saptanmıştır. Bu bağlamda Levantenler, yüzyıllardır yaşadıkları şehre karşı güçlü bir aidiyet bağı geliştirmişlerdir. Yüzyıllardır İzmir'de bulunan Levantenlerin yakın zamanda bu kente gelen Avrupalıları, Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden ve son yıllarda İstanbul ile Ankara'dan gelen kişileri yabancı olarak algıladıkları ve İzmir'in kalabalıklaşmasının nedeni olarak değerlendirdikleri saptanmıştır. Göç eden insanların fazlalığı, İzmir'in alt yapısının yetersizliğine, betonlaşmaya, çarpık kentleşmeye, trafik sorununa yol açmaktadır. Bu bağlamda Levantenlerin sonraki yıllarda İzmir'e gelenlerden kendilerini ayırttıkları görülmüştür.

Levantenlerin İzmir'e birçok katkıları olmuştur. Levantenlere göre İzmir'de Levanten izlerinin rastlandığı yerler şu şekildedir: mutfak kültürü, köşkler, binalar, evler, sanayiye izler, ünlü Levanten aileler, Arkas grubunun eforları, yabancı okullar özellikle Saint Joseph, büyük ailelere ait bazı şirketler, kiliseler, hipodrom, yazlık kültürü, futbol, golf, bisiklete binme gibi bir takım sportif aktiviteler, İzmir kentinin açık, Avrupalı ve medeni bir zihniyete sahip olması Levanten izleri olarak değerlendirilmiştir. Günümüze çok fazla ulaşan Levanten eseri bulunmamaktadır. En önemli izler, Levantenlere ait köşkler ve kiliseler olarak değerlendirilmiştir. Karşıyaka'da Levanten köşklere rastlansa da köşkler çoğunlukla Buca ve Bornova'da bulunmaktadır. Bunun nedeni Buca ve Bornova ilçelerinde sosyal ve ekonomik statüsü daha yüksek Levanten ailelerin yaşamış olmasıdır. Belediyelerin bu köşklere yaşatmaya çalışması, Levantenler tarafından takdir edilmektedir.

3.4.10. İzmir Levantenlerinin geleceği ile ilgili söylemler

İzmir Levantenleri; gelecekte İzmir'de Levanten'in kalmayacağı, kültürlerinin yok olacağı ve Türkleşecekleri endişelerini taşımaktadırlar. Sayılarının azalması ve Müslüman Türklerle gündelik hayattaki paylaşımların ve evliliklerin artması sonucunda özellikle alfa ve Z kuşak Levantenlerin Levanten kültürünü alamadığından endişe etmektedirler. Levanten kültürünün kısa bir süre içerisinde yok olabileceği kaygısını taşımaktadırlar. Kültürlerinin unutulmamasını istemektedirler. Bu bağlamda geleceğe bir iz bırakabilmek adına müze projesine büyük önem vermektedirler. Öte yandan geleneklerini ve göreneklerini devam ettirmeye ve gelecek kuşaklara aktarmaya daha fazla efor sarf etmektedirler. Ayrıca, üçüncü kişiler tarafından fark edilmeyi ve kültürlerinin bilinmesini istemektedirler. Levantenlerin kültürlerini yaşatma şekilleri; aile tarihi, Levanten mutfağı, gelenek ve göreneklerinin devam ettirilmesi (dil, bayram ritüellerinin uygulanması, geleneksel hale gelmiş sonrasında da unutulmuş aktivitelerin canlandırılması, balolar, karnaval, Paskalya piknikleri), ortak buluşmalar, Levanten Derneği, Levantenlerle ilgili yapılan araştırmalar, yerel yönetimlerle yapılan iş birliği, kiliseler, müze ve sergiler (kültürel mirasın sergilenmesi), anıların kitaplaştırılması, Levanten tiyatrosu ve sosyal medyadır. Kültürü yaşatma şekilleri ya da kültürü tanıtmaya faaliyetleri üçüncü kişileri de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Müze düşüncesi, açılan sergiler, kiliselere ve köşklere yönelik kültürel turistik geziler bu isteklerini ortaya koymaktadır. İzmir halkının da Levantenlere kayıtsız kalmadığı görülmektedir. Özellikle belediyeler Levantenlere büyük destek vermektedir.

3.4.11. Levantenlerin gündelik hayatta karşılaştıkları başlıca sorunlar ve çözüm yöntemleri

Levantenler, önemli herhangi bir problemle karşılaşmadıklarını sık sık belirtmişlerdir. İbadetlerini genellikle hiçbir sıkıntıyla karşılaşmadan gerçekleştirebilmişlerdir. Eğitim hayatlarında ya da iş hayatlarında genellikle ayrımcılığa uğramamış, saygısızlık görmemişlerdir. Yine de Levanten kimliklerinden ötürü gündelik hayatta bazı sorunlarla ya da ayrımcı davranışlarla karşılaşabilmekte ve Levanten olmalarından ötürü damgalanmaktan kaçamamaktadırlar. Yaşanılan problemler zaman ve mekâna göre değişebilmektedir. İzmir kenti dışında daha çok problemle karşılaştıklarına ya da karşılaşılabileceklerine dair bir inanç taşımaktadırlar. Levantenlerin en rahatsızlık duydukları konu isimlerinin yabancı olmasına üçüncü kişilerin gösterdiği tepkidir. Özellikle bir tek Türk pasaportuna ya da çift pasaporta sahip Levantenlerin kendilerini genellikle Türkiyeli olarak tanımladıkları görülmektedir. O yüzden isimlerinden dolayı kendilerinin yabancı olarak damgalanması onları üzmektedir. Önceki kuşaklar, daha şiveli konuşurken günümüzde Müslüman Türklerle iletişimin artması şivenin kaybolmasına neden olmuştur. Bu bağlamda şivenin günümüzde Levantenlerin damgalanmasına yol açmadığı düşünülebilir. Damgalanmalarına yol açabilecek diğer bir unsur ise dinleri ile ilgilidir. Hristiyan olmalarından ötürü Hristiyanlıkla ilgili sorulara maruz kaldıkları ve Müslümanlığın en iyi dinken neden Hristiyan olduklarına dair nadir de olsa baskıların oluştuğu saptanmıştır. Önceki kuşaklar daha çok ecnebi, gavur gibi damgalar yemişlerdir. Ancak günümüzde Levantenliğin, üçüncü kişiler tarafından yüceltildiği ve onlara karşı farkındalığın, ilgi ve sempatinin arttığı belirtilmektedir.

“Benim babam bütün çocukluğu boyunca İzmir büyük, laik, güzel şehir dediğimiz yerde ecnebi, gâvur olarak büyüdü. Sonra bir anda babam dedi ki bana “Biz hangi ara Levantenliğe terfi ettik. Onu hatırlamıyorum.” dedi bana. Yani bir yerde romantize edildik biz.” (Raimondo, 42)

Farklılıklarından ve Hristiyan olmalarından ötürü karşılaşılan sorunlarla baş etmeye yönelik farklı stratejiler geliştirmişlerdir. Bu stratejiler; kim olduklarının anlatılması, sorulara yanıt verilmesi, olaylara mantıklı açıklamalar getirilmeye çalışılması, sokakta çok ilgi çekmek istemedikleri için Türkçe konuşulması, tartışmaya girilmemeye çalışılması, göze batmaktan kaçınma, farklılıkları kabul eden kişilerle arkadaş olunması, yüzyıllardır Anadolu’da yaşadıklarının karşı tarafa anlatılması ve karşı tarafın ikna edilmeye çalışılması, önemsiz olayların üzerinde durmama, küçük olayları büyütüp üzülmemeye, insanları milliyetlerine göre değil de iyi ve kötü diye ayırma, kozmopolit bir şehirde yaşamayı tercih

etme, eleştirmeme, bazı olumsuz düşünceleri kendine saklama, din ve milliyet gibi konulardan konuşmaktan kaçınma, biz de sizdeniz söylemi, Türk vatandaşının yerine getirmesi gereken vatandaşlık görevlerini yerine getirdiklerinin anlatılması, kısa karşılaşmalarda Türk takma isimleri kullanma olarak sıralanabilir. Çözüm yollarına bakıldığında genellikle barışçıl yöntemleri tercih ettikleri ya da sorunu çıkmadan önce önlemeye yönelik stratejiler geliştirdikleri görülmektedir.

SONUÇ

Levantenler; İngiltere, Hollanda, İtalya, Fransa, Avusturya-Macaristan ve Malta gibi ülkelerden gelip genellikle 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı topraklarının liman kentlerine yerleşen ve kuşaklardır bu topraklarda yaşamlarına devam eden Avrupalıları ifade etmektedir. Kişiler, üyesi oldukları topluluk içerisinde, topluluk tarafından pratik yoluyla zamanla edindikleri unsurlar ile sosyal bir kimlik inşa etmektedirler. Bu çalışmada Levantenlerin; cemaatleri aracılığıyla Levanten olmayı öğrenme süreçleri, kimliğin oluşumu ve sunumu, kimliği şekillendiren etmenler ve kimlikteki kuşaklar arasındaki değişimler incelenmiştir. Müslümanlarla evlilikler ya da Müslümanlarla iletişimin artması yeni bir ilişki düzeyinin oluşmasına neden olmuştur. Levantenlerin yüzyıllar boyunca toplumsal davranışlarında ve sosyal ilişkilerinde köklü değişimler olduğu görülmüştür. Levantenler içerisindeki toplumsal değişimler, özellikle son birkaç kuşaktır etkileyici bir hızda kendisini göstermektedir. Levantenlerin toplumsal ilişkilerindeki ve karakteristik özelliklerindeki köklü değişimler sonucunda kendilerini ve ötekilerini tanımlama araçlarından biri olan kimliklerini oluşturma süreçlerinin devam eden bir yapıya sahip olduğu ve kimliklerini tekrar tekrar kurguladıkları saptanmıştır.

Nitel bir araştırma olan bu çalışmada, fenomenolojik desenden ve sembolik etkileşimci kuramdan yararlanılmıştır. Fenomenolojik desenden geçmiş deneyimlere ve gelecek beklentilere göre şekillenen benzer durumda benzer eylemler üreterek tekrarlanabilirlik ve süreklilik özelliği kazanan davranışları analiz etme noktasında faydalanılmıştır. Levantenlerin Hristiyan bir grup olarak kendi aralarındaki ve diğer toplumsal gruplarla ilişkileri ise sembolik etkileşimci kuramdan yola çıkılarak açıklanmaya çalışılmıştır. İzmir ve İzmir dışında oturan 15 İzmir Levanten'i ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Örneklem şekli olarak kartopu örnekleme kullanılmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin kodlanmasında motif kodlamalar uygulanmıştır. S. Thompson'un Halk Edebiyatı Motif İndeksinden yola çıkılarak kimliklerinin oluşturulma süreçlerinin ve meydana gelen değişimlerin daha net saptanabilmesi için kullanılan motifler;

tabu, dönüşüm, kimlik, toplumsal ilişkiler ve hayal kırıklığı temaları altında gruplandırılmıştır. Tabu olarak değerlendirilebilecek ve dışına çıkılmayacak unsurlar bağlamında önceki kuşakların uzun yıllar Müslümanlarla evlenmemeleri, birbirlerine yakın kilise çevresinde ikamet etmeyi tercih etmeleri, yaz tatillerini belli yerler dışında geçirmemeleri, yabancı okullarda okumaları, ağırlıklı olarak kendi aralarında sosyalleşmeleri, arkadaşlarının çoğunun Levantenlerden oluşması, Levantenlerle özdeşirilen ithalat-ihracat, deniz ticareti gibi meslekleri icra etmeleri, dini ritüellerin yerine getirilmesi ve kiliseye bağlılık cemaat kimliğinin oluşmasında, korunmasında, kimliğin sunulmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli olmuştur. Görüşülen Levantenler, tabu teması altında değerlendirilen bazı unsurların kendi dönemlerinde de geçerli olduğunu belirtmişlerdir. Bu unsurların devamlılığı Levanten kültürünün kazandırılması ile ilgilidir. Örneğin, anaokulu seviyesinde yabancı okullara gitmeye devam etmişlerdir. Kendilerini koruma mekanizmaları olarak da bazı davranış kalıpları geliştirmişlerdir. Ebeveynlerin çocuklarını dini, milli ve siyasi konularda konuşmamaları konusunda uyarmaları, aktivitelerini kilise içerisinde gerçekleştirmeleri ve dışarıda dini konularda görünmez olmayı tercih etmeleri, siyasetten uzak durmaları ve diğer azınlık gruplara yönelik travmatik olaylar hakkında konuşmamayı prensip haline getirmeleri bu davranış kalıpları arasında sayılabilir. Dönüşüm grubundaki motif kodlar ile Levantenlerin gündelik hayatta sundukları kimliklerindeki değişimler saptanmaya çalışılmıştır. Levanten kimliğindeki değişimler; konuşulan dillerden, eğitim görülen okullara, ikamet edilen yerlerden, sosyalleşme süreçlerine ve etkileşimde bulunulan gruplara kadar birçok unsurda görülmektedir. Katılımcıların ataları; Avusturya-Macaristan, Malta, İtalya, İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda gibi Avrupa ülkelerinden daha iyi bir gelecek umuduyla gelmişler ve bu topraklarda belli bir ekonomik güce kavuşmuşlardır. Bu bağlamda sosyal statülerinde bir değişim gerçekleşmiştir. Avrupalı ataların sonraki nesilleri; her ne kadar köken ülkeleri farklı olsa da kendi aralarında ve yerel Hristiyan gruplarla evlenerek, Rum ve Türk kültürlerinin unsurlarını da kültürlerine entegre ederek Levanten kimliği şemsiyesi altında birleşmişler ve ortak bir kültür oluşturmuşlardır. Levanten kimliğini oluşturan temel unsurlar; farklı etnik gruplarla evlilikler sonucunda melez kimliklere sahip olmak, Rum kültürünün etkisini taşımak, polygot olmak, yabancı okullarda okumak, hem Doğunun hem de Batının özelliklerini taşımak olarak sıralanabilir. Kimliklerini ayrıca modern, Avrupalı, medeni, kültürlü, kadim İzmirli sıfatları üzerinden kurgulamaktadırlar. Sayılarının azalması, birbirlerine uzak ikamet etmeye ve Türk okullarına gitmeye başlamaları, Müslüman Türklerle sosyal etkileşimin artması ve evlilikler, kültürel kimliklerindeki dönüşümü hızlandırmıştır. Önceki kuşaklara ait kapalı özelliklerinin kırıldığı görülmektedir. Levantenleri birbirlerine

birleştiren temel unsur dindir. Farklı köken ülkelerden gelmeleri, kuşaklar boyunca farklı milletlerden insanlarla evlenmeleri, melez kimliklere sahip olmaları onların bir etnik grup şemsiyesi yerine Hristiyanlık dini altında birleşmelerini sağlamıştır. Kilise, dini ayinlerin ya da dini eğitimin gerçekleştiği yer olmasının ötesinde sosyalleştikleri bir mekân olarak öne çıkmıştır. Günümüzde kilisenin önemi devam etse de son kuşaklarda kiliseye gidişler azalmıştır. Gündelik hayatta Türkçenin ağırlığının arttığı görülmüştür. Genç kuşaklar arasında Rumca bilen Levanten sayısı azdır. Müslümanlarla evliliklerdeki artışlar sonucunda evde konuşulan dillerin sayısında azalma olmuştur. Bütün bu değişimler sonucunda Levantenlerin Müslüman Türklerle benzer yanlarının arttığı öte yandan toplumsal gelişmeler ve modernite kavramı doğrultusunda Müslüman Türklerin de Avrupa kültürüne yaklaştığı ve iki kültürün aralarındaki farkların azaldığı saptanmıştır. Toplumsal ilişkilerine bakıldığında ebeveynlerin arkadaşlarının büyük çoğunluğunun Levantenlerden oluştuğu görülmektedir. Günümüzde ise son kuşaklarda Türk arkadaş sayısında önemli bir artış olmuştur. Özellikle Alfe ve Z kuşaklarının Hristiyan arkadaş sayısı çok sınırlıdır.

Levantenler yüzyıllardır burada bulunmalarından, yerel halkla kaynaşmalarından, bu topraklarda doğup büyümelerinden, anılarının burada olmasından ötürü kendilerini bu topraklara ait hissetmektedirler. Köken ülkeleri ile çok fazla bağları kalmamıştır. Onların en çok hayal kırıklığına uğratan şey, askerlik yapmış olsalar da vergilerini verseler de bu ülke için çalışmış olsalar da isimlerinin yabancı olması, farklı köken ülkelerden gelmeleri, dinlerinin farklı olması nedenleriyle bazen yabancı olarak görülmeleridir.

KAYNAKÇA

- Ataseven, F. B., Araboğlu, A. (2015). İki Ayrı Dilde İki Aynı/ Ayrı Otobiyografik Yapıt Üzerine Etnometodoloji-Çevrebilim Odaklı Bir İnceleme. *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies*, 3, s. 78-89
- Aydoğdu, H. (2018). Fenomenoloji ve Bilimler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (2), s. 1291-1322
- Balkız, B., Öğütle, V., S. (2012) Peter L. Berger ve Thomas Luckmann'ın "Gerçekliğin Sosyal İnşası" Teorisi ve Eleştirisi. *Sosyoloji Dergisi*, 27, s. 33-49
- Berger, P., L., Berger, B., Kellner, H. (2000). *Modernleşme ve Bilinç*. Pınar Yayınları, İstanbul
- Berger P., L., Luckman, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. (Çev: V. S. Öğütle). Paradigma Yayınları, İstanbul
- Bıçer, S. (2014). *Çevre Haberlerinin Yapısal Analizi ve Okuyucu Farkındalığı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Bourdieu, P. (2015a). *Ayırım Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. Heretik Yayınları, Ankara
- Bourdieu, P. (2015b). *Eril Tahakküm*. Bağlam Yayınları, İstanbul

- Busquet, G. (2017). L'espace politique chez Henri Lefebvre : l'idéologie et l'utopie. Justice spatiale - Spatial justice, Université Paris Ouest Nanterre La Défense, UMR LAVUE 7218, Laboratoire Mosaïques, 2012, Utopies et justice spatiale, 5
- Certeau, M., D. (2009). Gündelik Hayatın Keşfi- 1 Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları. Dost Yayınları, Ankara
- Certeau, M., D., Giard, L., Mayol, P. (2009). Gündelik Hayatın Keşfi-II Konut, Mutfak İşleri. Dost Kitabevi, Ankara
- Cevizli, A. (1999). Paradigma Felsefe Sözlüğü. Paradigma Yayınları, İstanbul, Üçüncü Basım
- Dedeoğlu, A., Ö. (2002). Tüketici Davranışları Alanında Kalitatif Araştırmaların Önemi ve Multidisipliner Yaklaşımlar. D.E.Ü.İ.B.F Dergisi, 17 (2), s. 75-92
- Doğan, B., Oral, S. (2020). Toplumsal Gerçekliğin İnşasında Etnometodoloji ve Sembolik Etkileşimcilik Kuramlarının Etkisini Kavramak. Hafıza Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (1), s. 39- 50
- Giddens, A., Pierson, C. (2001) Anthony Giddens'la Söyleşiler Modernliği Anlamlandırmak. Alfa Yayınları, İstanbul
- Giddens, A. (2014). Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori. Metis yayınları, İstanbul
- Giddens, A., Sutton, P., W. (2014). Sosyolojide Temel Kavramlar. (Çev. A. Esgin) Phoenix Yayınları, Ankara
- Goffman, E. (2017). Etkileşim Ritüelleri Yüz Yüze Davranış Üzerine Denemeler. Heretik Yayınları, Ankara
- Goffman, E. (2018b). Karşılaşmalar Etkileşim Sosyolojisinde İki Çalışma. Heretik Yayınları, Ankara
- Gordon M. (2005). Sosyoloji Sözlüğü. (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- Güçlü, A., Çakır, H. (2020). Süryaniliğin Kadınların Aile Yaşamına Kültürel Yansıması: Midyat Örneği, Fe Dergi 12, no: 2, s. 103-115
- Handjeri, A. (1841). Dictionnaire Français-Arabe-Persan et Turc, Université Impériale. 2. Cilt, Moskova
- İngiliz Konsolosluk Raporlarına Göre İzmir Ticareti (1864-1914), (1998). İzmir Ticaret Odası, yayın no: 5, İzmir
- Kasaba, R. (1993). Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi On Dokuzuncu Yüzyıl. Belge Yayınları, İstanbul
- Kasaba, R. (1994). İzmir, içinde Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri (1800-1914). (Ed. Ç. Keyder, Y. E. Özveren, D. Quataert). Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul
- Kayıcı, H. (2018). 19. Yüzyıl Sonlarında Edirne Sancağı'nda Ticaret ve Sanayi, Osmanlı Dönemi Balkan Ekonomisi içinde. (Ed. Z. Gölen, B. Çetin, A. Temizer), Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara, s. 309-354
- Kıray, M. (1998). Örgütlemeyen Kent. Bağlam Yayınları, İzmir
- Kocakaplan, S., Ç. (2017). 18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Gümrüğü. Ötüken Yayınları, İstanbul
- Koç, M. (2017). Dramaturjik Teori Çerçevesinde Sosyal Medyada Engelli Bireylerin Benlik Sunumu. Selçuk İletişim, 10 (1), s. 262-281
- Lefebvre, H. (2016). Modern Dünyada Gündelik Hayat. Metis Yayınları, İstanbul
- Oban, R., Ç. (2007). Levanten Kavramı ve Levantenler Üzerine Bir İnceleme. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 22, s. 337-356
- Özveren, Y. E., (1994). Beyrut, içinde Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri (1800-1914). (Ed. Ç. Keyder, Y. Eyüp Özveren, D. Quataert), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 75-102
- Peker, M. (2015). Sahil Kasabasından Büyükşehir Evrimleşme Sürecinde İzmir'e Göç. İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir

- Pinar, İ. (2006). Levant, Levanten ve Levantenlik ya da Öteki’ni Tanımlama Bağlamında Kavramların Yeniden Üretimi. Avrupalı mı Levanten mi? içinde (Ed. A. Yumul ve F. Dikkaya), Bağlam Yayınları, İstanbul, s. 33-38.
- Qribi, A. (2010). Socialisation et Identité. L’apport de Berger et Luckmann à travers “la Construction Sociale de la Réalité. dans Bulletin de Psychologie 2010/2 (No: 506), pp. 133-139
- Schütz, A. (1998). Fenomenoloji ve Toplumsal Bilimler. (Çev. M. Dağ), D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XI, İzmir, s. 141-157
- Schütz, A. (1970). On Phenomenology and Social Relations, Edited and with an Introduction by Helmut R. Wagner. The University of Chicago Press, Chicago
- Smyanelis, M. (2009). İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar. İletişim Yayınları, İstanbul
- Terzi, E., G. (2014). Toplumsal Yapı ile Bireysel Eylem Arasındaki İlişki Bağlamında Pierre Bourdieu’nün Habitus Kavramı. Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 12 (46), s. 73-83
- Uluocak, Ş. (2018). Bilgi Sosyolojisi Açısından Gerçekliğin Sosyal İnşası ve Gadamer Hermeneutiği. Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 5 (1), s. 135-157
- Ünal, N. (2015). İki Osmanlı Liman Kenti İzmir ve Selanik. İmge Yayınları, Ankara.
- Yerasimos, S. (2006). Levanten Kimdir?. Avrupalı mı Levanten mi? içinde, (Ed. A. Yumul ve F. Dikkaya) Bağlam Yayınları, İstanbul, s. 29-32.
- Yıldırım, E. (1999). Antony Giddens’in Yapılanma Teorisi. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 1, s. 25-44
- Yıldız, M. (2012). İzmir Levantenleri Üzerine İnceleme. Turan Stratejik Araştırma Merkezi Dergisi, 4 (13)
- Yöre, S. (2008) Osmanlı/ Türk Müzik Kültüründe Levanten Müzikçiler. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 24, s. 413-437
- Yumul, A. (2006). Melez Kimlikler, Avrupalı mı Levanten mi? içinde (Ed. A. Yumul ve F. Dikkaya). Bağlam Yayınları, İstanbul, s. 39-50

İnternet Kaynakları

http://www.levantineheritage.com/pdf/Les_anciennes_familles_italiennes-Willy_Sperco.pdf Erişim Tarihi: 12.05.2022.